نووسینی د. زاهیر سوران .
11 ی ئەیلولی 2004 .

پەردەسۆ بەکتریاییەکان
(Bacterial Meningitis)

بریتین لە هەوکردنی کوتوپڕی پەردەی مێشك بە هۆی بەکتریاوە. ئەم جۆرە هەوکردنە چەند تایبەتمەندییەکی گرنگیان هەیە کە شلەی پەتکەدەمار دەگۆڕن بۆ شلەیەکی کێمکردوو هەروەها ژمارەی خرۆکە سپییەکان (دەنکۆڵەدارەکان) و بەکتریاکان زیددەبێت. هەوکردنەکە دەبێتە هۆی خولقاندنی گیروگرفتێکی گەورە بۆ پزیشکی منالان و هۆیەکی سەرەکی مردنە لەبەشی فریاگوزاری نەخۆشییە درمەکان دا. هەروەها هەوکردنەکە رێژەوێکی دراماتیکی (بەتایبەتی لەمندالدا) هەیە و زۆرجار پاش هەوکردنەکە نیشانەی دەماری و دەروونی لە زۆر نەخۆشدا بەجێ دەمێنێت.

هۆزانی

هۆی سەرەکی نزیکەی 50 ٪ ئەم هەوکردنە دەگەڕێتەوە بۆ:

Streptococcus Pneumoniae, Neisseria meningitidis و Haemophilus Influenzae .

ئەو بەکتریایانەی سەرەوە بەکتریا کلاسیکیەکانی درمەکەن. وە ئیمرۆ ژمارەیەکی زۆر لەبەکتریا دەبنە هۆی هەوکردنە کێم کردوەکەو گرنگترینیان ئەمانەن: ستافیلۆکۆکەس، ستریپتۆکۆکەس، گۆنۆکۆکەس، لیستیریا مۆنۆسیتۆجێنیس، سالمۆنێلاکان، ئێشیریا کولای، کلیبسێلا، بروسێلۆسیس و ئینتێروباکتێر. رێژەی زۆری و بلاوی درمەکە پەیوەندی بە تەمەن، ناوچەی جوگرافی و وەرزەوە هەیە هەر لەبەر ئەم هۆیەشە زۆرجاران هەوکردنە کێمکردووەکان زێدەتر لەساواڵدا دەردەکەون وەك لەگەورەدا. پەردەسۆکان بەشێکی گرنگی نەخۆشییە درمەکان پێك دەهێنن چونکە:

- زۆرجاران لەپراکتیکا دەبینرێن و هۆکانی درمەکە جیاوازن.
- زۆر گیروگرفت دەخەنە ڕێی دەستنیشانکردن و چارەسەرکردن.

ئەوەی شایانی باسە چەندین مایکرۆئۆرگانیسم دەبنە هۆی پەردەسۆی مێشك, وە گرنگترینیان پەردەسۆی بەکتریاییە.

هەوکردنەکە لەسەر ئەم خاڵانە بەندن و جودادەکرێنەوە:

- شێوەی میکرۆسکۆپی شلەی پەتکەدەمار CSF هۆی نەخۆشییەکە.
- میکانیسمی تووشبوون بە درمەکە.

جوداکردنەوەی هۆی هەوکردنەکە بەپێی شلەی راکێشراوی نێو پەتکە دەمار:

– شلەی کێم کردوو (لێڵ).
– شلەی روون یان شلەی خوێناوی.

جۆرەکانی پەردەسۆ:

1- پەردەسۆی کیمیکی

لەم بارەدا هەوکردنەکە پیس بووە و کێم و جەراعەتی کردووە، لەیەك ملیمەتری سێجادا نزیکەی 2–3 هەزار خانە دەبینرێت.

2- پەردەسۆی روون (کێم نەکردوو)

لەم بارەدا هەوکردنەکە کێمی نەکردووە ، لەیەك ملیلیتری سێجادا نزیکەی 1–2 هەزار خانە دەبینرێت و هۆی هەوکردنەکە ڤایرۆس, بەکتریای کوخ, کەڕوو, سپایرۆکیتە.

3- پەردەسۆی خوێناوی

ئەم جۆرە پەردەسۆیە زۆر بە دەگمەن دەبینرێت و هۆکەی لیستیریا و کاربونیلە.

تێبینی:لەم 35 ساڵانەی دوایدا پەردەسۆی ستافیلۆکۆکەس و پنیۆمۆکۆکەس زێدەتر دەبینرێت.

هەندێکجار 2 یان 3 بەکتریا دەبنە هۆی پەردەسۆ، هەندێکجاری دی بەکتریاکان تێکەڵدەبن وەك ستافیلۆکۆکەس + سترێپتۆکۆکەس و لەوانەیە هیمۆفیلوس ئینفلوینزا، پنیۆمۆکۆکەس و مێنینگۆکۆکەس بێت. لەهەندێك باردا هۆی هەوکردنەکە بەکتریایەك و ڤایرۆسێکە.

پەتازانی

بلاوی پەردەسۆ بەکتریاییەکان بەندە لەسەر بلاوی بەکتریاکان ، وەرز ، قەڵەباڵخی، ئۆرگانیسم ... تاد. لەزستان و سەرەتای بەهاردا پەردەسۆی بەکتریایەکان زێدەتر دەبینرێن، چونکە بەکتریاکان ڕاستەوخۆ لەگەڵ پرژەی کۆکە و پژمین و پریشکی چلمی نێو لووت و لیکی گەرووا دەگوێزرێتەوە بۆیەکێکی دی. هەندێکجار پەردەسۆی مێشك لەنەخۆشخانەدا بلاودەبنەوە، گەر لە نەخۆشخانەی منداڵبووندا دەرکەوێت ئەوا لەشێوەی پەردەسۆی مێشکی تازەبوودایە بە هۆی بەکتریای گرامنێگەتیڤەوەیە و لەم بارەدا ڕێژەی مردن زۆر بەرزە.

ڕێگاکانی چوونە ناوەوەی بەکتریاکە:

- **ڕێگای خوێن**

ڕێگایەکی ناسراوە زۆرجاران بەکتریا لەبرینێکدا لەخوێنەوە دەگاتە پەردەی مێشك.

- **ڕێگای درمی**

مەبەست لە هەوکردنەی دومەڵی مێشك و لۆچەکانی لالووتە.

- **ڕێگای راستەوخۆ**

لە کاتی ڕاکێشانی شلەی پەتکەدەمار و بەنجی نیوەیی دا ڕوودەدات.

نیشانەکان

ئەوەی شایانی باسە هەمیشە نیشانەکانی لەپڕ دەردەکەون، مرۆڤێکی ساخ لەپڕ تووشی ژانەسەرێکی توند، لەرزو و تا، رشانەوە و تایەکی بەرز دەبێت. ژانەسەر ئەوەندە بەهێزە (دەرمانی دژی ژانەسەر کاری تێناکات) بۆیە هەمیشە پێویستە پزیشك بیر لەپەردەسۆی مێشك بکاتەوە. زۆر جاریش لە سەرەتادا مل رەق دەبێت و نیشانەی (Brudzinski, Kering) دەردەکەون. بە دەگمەن نەخۆش لەهۆش خۆی دەچێت یان تووشی گێژگرفتی ناهاوسەنگی دەروونی دەبێت، لەوانەشە مرۆڤ بە تەواوی لە هۆش خۆی بچێت و ئاگای لەخۆی نەمێنێت (coma).

ماوەی دەرکەوتنی بەکتریاکان لەنێوان 2–3 رۆژدایە. ژانەسەرێکی زۆر توند (هەموو کاسەی سەر دەگرێتەوە)، هەندێکجار یەك شوێن ژان دەکات وەکو ناوچەوان یان پشت مل، زۆرجار ڕەنگی پێست لەسورەوە دەگۆڕدرێت بۆ سپی نەخۆش لەبارێکدا دەمێنێتەوە.

نیشانەیەکی گرنگ بریتییە لەوەی نەخۆش ناتوانێت چەناگەی بدات لەسەر سنگی و ملی وەرناچەرخێت و دانانەوێت گەر هەوڵ بدرێت مل بجوڵێنرێت لە بەر ئازار نەخۆش دەزریکێنێت.

- **نیشانەی Kering**، نەخۆش لەسەر گازی پشت پاڵ دەکەوێت، بەڵام ناتوانێت لەسەرقوون قاچەکانی بۆ سەر سك (بەرەو موسڵدان) بەرزبکاتەوە.
- **نیشانەی Brudzinski**، کاتێك نەخۆش لەسەر گازی پشت پاڵ دەکەوێت ، ناتوانێت ملی بەرە و سنگی بنوشتێنێتەوە، هەروەها ناتوانێت چەناگەی لە سنگی بدات، ئەم دوو نیشانە پۆزەتیڤە بۆ دەستنیشانکردنی پەردەسۆ زۆر گرنگە.
- کاتێك نەخۆش سەیری گڵۆپ یان ڕووناکی دەکات نارەحەت دەبێت و ناتوانێت بەردەوام سەیری بکات .

نیشانەکان لەساوادا

منداڵی چوار هەفتەیی: لەم تەمەنەدا ناتوانرێت دەستنیشانی نیشانەکان بکرێت ئەوەی جێی سەرنجە منداڵ تووشی گێروگرفتی شیرخواردن، هەرس و کردنەدەرەوە، هەناسەدان و لەهۆشخۆچوون دەبێت. ناسراوترین نیشانەکانی شیرەخۆرە لەنێوان 5–30 رۆژدایە و بریتین لە: تالیهاتن، شین و مۆربوونەوەی پێستی لەش و ناوپۆشەکان، منداڵ ناخەوێت و زۆر دەجوڵێت لەتاو ئازار ، ڕشانەوە و چاوی زەق دەبێت ، تا منداڵەکە تەمەن بچووك بێت نیشانەکانیش نائاشکراترن.

لەمندالی 1–12 مانگاندا: نیشانەکان جیاوازە وەك: تالیهاتن، رشانەوە، نیشانەی پەردەسۆ، لەهۆش خۆچوون نامێنێت.

لەم بارەدا **نیشانەیەکی زۆر بەنرخ بریتییە** لە: ئاوسانی شلکەی کەللەسەر لەگەڵ زێدبوونی تەمەندا نیشانەی Brudzinski و Kering دەردەکەون ودەستنیشانکردنیش ئاسانتر دەبێت.

ئالۆزکارییەکان

– **لە باری کوتوپڕەکەدا**، بریتین لە: کێمکردنی نێو مێشك، هەوکردنی زگۆڵەی مێشك، دومەڵی مێشك، مێشکە پەردەسۆی درێژ خایەن و هەڵدانەوەی هەوکردنەکە.

– **لە باری درێژخایەندا**، بریتین لە: شەپلەداری جووتە کەللە دەماری 3 و 7 و 9, تووش بوونی بەشی جولە لەمێشك دا، گیروگرفتی بیستن، بینین و دەماری ، شەپلە داری بینین و بیستن و کوێری، گیروگرفتی لیك و جوین قیژاندن و ددان جیرکردنەوە و گیروگرفتی دەروونی دەردەکەوێت.

دەستنیشانکردن

- نیشانەکانی نەخۆش (بەتایبەتی مل وەرنەچەرخاندنی نەخۆش).
- لە تێستی خوێندا خرۆکە سپییەکان بەرزدەبنەوە (**لەهەوکردن بە ئێنترۆباکتێردا خرۆکە سپییەکان نامێنن**).
- دەرهێنانی شلەی (CSF) لەنێوان بڕبڕەی پشتی نەخۆشەوە.
- چاندنی نموونەیی ئاوگرتنەکە و خوێن .... تاد.
- لە کاتی ئاوگرتندا پێویستە سەیری ڕەنگی شلەی پەتکەدەمار CSF بکرێت ئایا شلەکە ڕوونە یان لێڵ و کێماوییە.

دەتوانین نەخۆشییەکە لەم نەخۆشییانەی خوارەوە جیابکرێنەوە. مێشکە پەردەسۆی ڤایرۆسی, خوێنبەربوونی مێشك، شێرپەنجەی مێشکە پەردە، دەردەکۆپان و دومەڵی مێشك.

چارەسەرکردن

- پێویستە نەخۆش خاوێن ڕابگیرێت و خۆراکی بدرێتێ و لە نەخۆشخانە دا لەبەشی فریاگوزاریدا بمێنێتەوە و چارە بکرێت.
- پێویستە بەزووترین کات بەخوێنهێنەردا دەرمان بدرێت بە نەخۆش.
- پێویستە جۆری بەکتریاکە و ئەنتیبایۆتیکی دژی بەکتریاکە لەتاقیگادا دەستنیشان بکرێت.
- ڕۆژانە 200–400 هەزار یەکە / کگم دەرزی پەنسیلینی G (**یەکەم ڕۆژ لە خوێنهێنەر دەدرێت، پاشتر لەماسولکەی سمت دەدرێت**).
- ڕۆژانە 200–400 کگم / کەپسولی ئەمپیسیلین تا 10–12 گرام (لە 20 گرام زیاتر نادرێت بەنەخۆش).
- بۆ باسیلی گرامنێگەتیڤ ڕۆژانە 5 ملگم / کگم دەرزی جێنتامایسین دەدرێت لەنەخۆش، بۆ مندال دۆزەکە کەم دەکرێتەوە.
- دەرزی کلۆرامفێنیکۆڵ زۆر بەسودە (**لەپەردەی مێشك دەپەڕێتەوە**) بە مەرجێك ڕۆژانە لە 100 ملگم / کگم تێنەپەڕێت لەبەرئەوەی ژەهراوییە.
- ڕۆژی 100 ملگم / کگم ریفامپین دژی ستریپتۆکۆکەس بەکاردەهێنرێت.
- هەروەها ڕۆژی 5–10 ملگم / کگم دەرمانی سێپترین بەسودە.

لەم بارەدا زۆر پێویستە دەرمان لەشێوەی دەرزی دا بدرێت بەنەخۆش، ئەزمایشی شلەی پەتکەدەمار بکرێت بۆ جوداکردنەوەی بەکتریا و لایەنی بایۆکیمیکی.

- هەوکردنی مێنینگۆکۆکەس ، تەنیا بە پەنسیلینی G چارە دەکرێت.
- هەوکردنی پنیۆمۆکۆکەس، بە پەنسیلینی G، ئەمپیسیلین و کلۆرا مفێنیکۆل چارەسەر دەکرێت.
- هەوکردنی ستافیلۆکۆکەس، بە ریفامپیسین، جێنتامایسین و سێپترین چارەسەر دەکرێت.

خۆپاراستن

زۆر پێویستە هەوکردنە گچکەکانی ئەندامانی دی بەخێرایی و باشی چارەسەر بکرێن تا هەوکردنەکە تەشەنە نەکات و نەبێتە هۆی ئەوەی لە خوێنەوە بگاتە پەردەی مێشک.

جۆرە کلینیکیەکانی پەردەسۆکان:

وا لێرەدا بەکورتی باسی 3 جۆر پەردەسۆی بەکتریایی گرنگ و ناسراو دەکەین کە ئەمانەن:

پەردەسۆی کوتوپری مێنینگۆکۆك
(Acute Meningococcal Meningitis)

یەکێکە لەهەوکردنە هەرە کواوپرە گرنگەکانی پەردەی مێشك.

هۆزانی

بەکتریایەکی گرامنێگەتیڤە بەنێوی نێسیریا مێنینجیتیدیس، شێوەی دەنکە قاوەی هەیە و لەدەرەوەدا زوو دەمرێت بەکتریاکە بەچاندنی خوێن, سیرەمی Muller Hinton زۆر دەکرێت.

لە ڕاستیدا بەکتریاکە لەکوونە لووت و گەروەوە دەچێتە نێو لەشەوە و لە ڕێگای لیمف یان خوێنەوە بەلەشدا بلاودەبێتەوە.

زۆرجار هەوکردنەکە دەبێتە هۆی پیس بوونی پەردەی مێشك خوێنیش دەیگوێزێتەوە.

پەتازانی

نەخۆشییەکە لە هەموو جیهاندا بلاوە بەتایبەتی لەناوچە گەرمەکانی نزیك هێڵی ئیستیوادا ، هەندێکجار لەکاتێکی دیاری کراودا بلاودەبێتەوە. هەندێك جاری دی لەماوەی 5–10 ساڵدا دەردەکەوێت بەتایبەتی سەربازگاکان دەگرێتەوە.

ڕێگای گواستنەوە

بەکتریاکە لەهەواوە بەهۆی پرژەی لیك و چڵمی گەروو و لووتەوە دەگوێزرێتەوە (نەخۆشییەکی زۆر زۆر درمییە)!!

نیشانەکان

سەیری نیشانەکانی پێشوتر بکە .

مەترسییەکان و دەستنیشانکردن وەکو پەردەسۆ بەکتریایەکان وایە!!

چارەسەرکردن

ڕۆژی 8–10 ملیۆن یەکە دەرزی پەنسیلینی G دەدرێت بەگەورە ، وەمنداڵ نزیکەی 200 هەزار یەکەی لێدەدرێت. یان یەك ملیۆن یەکە لە دوو کاژێردا ڕۆژانە بۆ 15 ڕۆژان دەدرێت لەنەخۆش. هەروەها ڕۆژانە دەرمانی ئەمپیسیلین نزیکەی 10–12 گم بۆ 7–10 ڕۆژ دەدرێت بەنەخۆش. ئەوەی شایانی باسە دەتوانرێت کلۆرامفێنیکۆل بدرێت بەنەخۆش.

پێکوتە

ئەوەی شایانی باسە لەبەر بلاوی نەخۆشییەکە لەم ساڵانەی دوایدا هەوڵی چڕوپڕ دراوە بۆ دروستکرنی کوتانێك دژی ئەم باکتریایە . لە ساڵی 1999 دا ئینگلستان بریاری دا هەموو منداڵێك لە ژێر 18ساڵانەوە بکوترێت دژی باکتریاکە . بۆ ئەم مەبەستەش ئەم 3 کوتانە بەکارهێنرا (Menjugate, Neisvac, Meningitec) پاش ئەوەی بەرگری باشی دا بە منداڵان ساڵی 2001 ولاتانی بازاڕی هاوبەشی ئەوروپا پەسەندیان کرد بۆ بەکارهێنان .

پەردەسۆی کوتوپڕی پنێومۆکۆکەس
(Acute Pneumococcal Meningitis)

دووەم جۆری پەردەسۆیە ، منداڵ و گەورە تووش دەبێت.

هۆزانی

بەکتریای پنیومۆکۆکەس لە جۆری گرامنێگەتیفە ، نزیکەی 20 جۆری سێری هەیە و دەبنە هۆی پەردەسۆی کوتوپڕ و سییە سۆ . هەوکردنەکە منداڵی 0-1 ساڵی و سەروو 40 ساڵانەوە دەگرێتەوە . ئەم بەکتریایە جۆرە ژەهرێك دەڕژێت و بەشێك لەپەردەی مێشك و موولوولە خوێنەکان بریندار دەکات و دەبێتە هۆی ژەهراوی بوونی هەموو لەش. زۆرجار بەکتریاکە لە دەرەوەی پەردەی مێشك دا دەمێنێتەوە و خۆی مەڵاس دەدات و دەبێتە هۆی هەندێك جۆری دی هەوکردن ، ئەمەش لەخۆیدا هۆیەکە بۆ هەڵدانەوەی نەخۆشییەکە.

نیشانەکان

زۆربەی پەردەسۆکان هاوبەشن. تەنیا ئەوە نەبێت کە لەم هەوکردنەدا بارێکی ژەهراوی توند بۆ نەخۆش دروست دەبێت گەر زوو فریای نەکەوین ئەوا لە 24-48 کاژێردا نەخۆش دەمرێت.

دەستنیشانکردنی وەك جۆرەکانی پێشوتر وایە.

چارەسەرکردن

پێویستە رۆژانە نزیکەی 200-400 هەزار یەکە / کگم کێشی لەش پەنسیلینی G لەشێوەی دەرزی دا بدرێت لەمنداڵ. یەکەم رۆژ دەرزییەکان لەگەڵ ئاوی دڵۆپاودا لەخوێنهێنەرەوە دەدرێت بۆئەوەی کەمێك نیشانەی کوتوپرەکانی بارە ژەهراویە ئاڵۆزەکە هێمن ببێتەوە. پاشان 5-10 هەزار یەکە لەسمت دەدرێت تا ئەنجامی تێستی شلەی پەتکەدەمار ئاسایی دەبێتەوە و نیشانەکانیشی نامێنن. هەموو کاتێك باشتر وایە پزیشك پاش چاندنی بەکتریاکە دەرمان بەکاربهێنێت. هەروەها پێویستە هەوکردنی پنیۆمۆکۆکەسی شوێنەکانی تری لەش چارەسەر بکرێت. لەم جۆرە هەوکردنەدا ڕێژەی مردن لە نێوان 20-45 ٪ دایە.

پەردەسۆی کوتوپڕی هایمۆفیلوس ئینفلوینزا
(Acute Haemophilus influenzae-meningitis)

ئەم جۆرەبەکتریایە لە جۆری گرامنێگەتیفە و 6 جۆری هەیە و دەبنە هۆی هەوکردنی ڕاڕەوی سەرەوی بۆریەکانی هەوا ، پێستەسۆ ، ئێسکە سۆ ،پەردەسۆ .. تا . هەوکردنە لەمنداڵی نەکوتراودا تەمەن نیو-7 ساڵیدا زێدەتر دەبینرێت، وە بە دەگمەن لەگەورەدا دەبینرێت.

هەندێکجار لەکاتی نەبوونی فاکتۆری بەرگری دا دەردەکەوێت،لەم جۆرەدا نیشانەی هەوکردنی کۆئەندامی ناوەندی دەمار دەرناکەوێت. لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمێریکادا منداڵ و گەورە لەهەموو تەمەنێکدا تووشی هێمۆفیلوس ئینفلوینزا دەبن.

خۆپاراستن

پێویستە لەکاتی هەوکردنی شوێنێکی لەشدا بەپێی توانا و بە رێکوپێکی ئەو شوێنە چارەسەربکرێت تا هەوکردنەکە تەشەنە نەکات و نەگاتە پەردەی مێشك. جگە لەکوتان پێویستە کوتانی ئینفلونزا و پنیۆمۆکۆکەس بەکاربهێنرێت تا منداڵ تووشی ئەو دوو جۆرە پەردەسۆیە نەبن. هەروەها بەکتریای تر دەبنە هۆی پەردەسۆ وەك ئینترۆباکتر و ستافیلۆکۆکەس, پسیۆدۆمۆناس و سترێپتۆکۆکەس.

ئاڵۆزکارییەکان

- **ئاڵۆزکارییە میکانیکییەکان**: ئاوبەنگی مێشك و دواکەوتنی گەشەی مێشك (گێلی).

- ئاڵۆزكارییەكانی كێمكردنی كەللە دەمارەكان (جووتە دەماری 3, 4, 7, 8) و داكەوتنی پێڵوی چاو، شەپلەداری دەماری روو بزوێن. هەندێك جار نەخۆش كەڕ دەبێت و لە 10−20 ٪ نیشانە دەمارییەكان هەر دەمێنێتەوە.
- ئاڵۆزكارییەكانی دەرەوە: لەوانەیە هەوكردنەكە ببێتە هۆی خورپەی هەوكردن (shock infectious)،سییەسۆ و ناوپۆشەسۆی دڵ.

دەستنیشانكردن

- پێویستە لەهەموو نەخۆشێكی تادار دا بۆ نیشانەی پەردەسۆ بگەڕێین.
- پێویستە نەخۆش لەنەخۆشخانەدا بمێنێتەوە.
- دەرهێنانی شلەی پەتكەدەمار بۆ چاندنی بەكتریایی و ڤایرۆسی.
- تێستی بایۆكیمیكی شلەی پەتكەدەمار.

ڕێڕەوی نەخۆشییەكە

ئەمڕۆ ڕێڕەوی پەردەسۆكان زۆر باشترە وەك لەچەند ساڵێك لەمەوبەر، هەروەها ڕێژەی مردنیش زۆر كەم بۆتەوە. پێشتر ڕێژەكە لە نێوان 50−100 ٪ دا بوو وە ئیمڕۆ لە نێوان 10−30 ٪ دایە.

ڕێڕەوی سۆكە بەندە لەسەر:

- تەمەن ، لەشیرەخۆرە و تەمەنداردا ڕێژەی مردن لەسەروو 50 ٪ یە.
- جۆری میكرۆبەكە و هەستداری میكرۆبەكە بۆ ئەنتیبایۆتیك.
- باری بەرگری لەشی نەخۆش (نزمە یان ئاساییە).
- چۆنیەتی دەستنیشانكردن و چارەسەركردن.
- جۆری كلینیكی مەننگییەكە، لەجۆرە قورسەكاندا ڕێڕەوەكە گرانە و بە خورپەی هەوكردن كۆتایی دێت.

چارەسەركردن

پێش دەست پێكردنی چارەسەركردن پێویستە:

- لەیەكەم نیو كاژێردا پزیشك بارەكە هەڵسەنگێنێت تا جۆری بەكتریاكەی بۆ ئاشكرا دەبێت و بەپێی نیشانەكان خێرا دەست بەچارەسەركردن بكرێت (سەرەتا بەڕێژەیەكی زۆر لەخوێنهێنەرەوە دەرمان دەدرێت بەنەخۆش).
- پزیشك بەپەلە بروانێتە باری گشتی، هەناسەدان، سوڕدانی خوێن، نیشانەی پەردەسۆ، گۆڕانكاری پێست و دەمار و گوێ هەتا سەیری چاویش دەكرێت.
- نەخۆش لە نەخۆشخانەدا (بەشی نەخۆشییە درمەكان دا) چارەسەر بكرێت.

بۆ نموونە:

- پاكژكردنەوەی بۆریەكانی هەوا لە كاتی پێویستدا كون دەكرێتە بۆری هەناسەی نەخۆش.
- گەر نەخۆش نائارام بوو ئەوا 10−20 ملگم (دایازیپام) لەخوێنهێنەرەوە دەدرێت بەنەخۆش.
- لەسەرخۆ نەخۆش ئاگادار دەكرێت كە بۆ دەستنیشانكردنی هۆی نەخۆشییەكە پێویستە ئاو لەبڕبڕەی پشتی نەخۆش بگیرێت و بنێردرێت بۆ چاندن.

پاشتر

دژی بەكتریای مێنینگۆكۆكەس و پنیۆمۆكۆكەس پێویستە Penicillin G بەكار بهێنرێت.
دژی بەكتریای هیمۆفیلۆس ئینفلوینزا – Cefuroxim و ئەمپیسیلین باشن.
دژی بەكتریای ستافیلۆكۆكەس ئاوریوس – Cefuroxim باشە.
هەروەها تێتراسایكلین و Cefotoxinma=Claforan, Ceftriaxona باشن.
ماوەی چارەسەركردنی پەردەسۆی پنیۆمۆكۆكەسی 10 رۆژە.
ماوەی چارەسەركردنی پەردەسۆی ستافیلۆكۆكەس 14 رۆژە.

لەساوای 2 مانگاندا:

جێنتامایسین + ئەمپیسیلین / 5 ملگم / کگم کێشی لەش / ڕۆژانە بۆ ماوەی 17 ڕۆژ.

دەتوانرێت ئەمۆکسیسیلین لەبڕی ئەمپیسیلین بدرێت بەنەخۆش.

لەساوای 2–6 مانگاندا:

یان:

ئەمپیسیلین 200 ملگم / کگم / ڕۆژانە + ریفامپیسین 15 ملگم / کگم ڕۆژانە.

ساوای سەروو 6 مانگاندا:

پەنسیلین G + کلۆرامفێنیکۆڵ

یان:

ئەمپیسیلین کلۆرامفێنیکۆڵ

لەگەورەدا:

نزیکەی 10 – 20 ملیۆن یەکە پەنسیلین G لە 24 کاژێردا + کلۆریمۆکسازۆڵ دەدرێت بەنەخۆش.

یان:

پەنسیلین G + ئەمپیسیلین 4–6 ملگم / کگم / کێش / ڕۆژانە + جێنتامایسین.

لەهەموو بارودۆخەکانی چارەسەرکردندا پێویستە:

- بەپێی توانا چارەسەری ئەو شوێنە بکرێت کەهەوکردنەکەی تیادایە.
- دەرمانی دژەسوتانەوە (کۆرتیزۆن) بەکاربهێنرێت.
- زۆر بەخێرایی چارەی ئاوسانی مێشك بکرێت.
- بەزووترین کات پێویستە شلەی لەش هاوسەنگ بکرێتەوە (چارەسەرکردنی ناچووستی سوڕانی خوێن).

تێبینی: ئەو شلەیەی پزیشك بەهۆی دەرزی تایبەتەوە پاش سڕکردنی شوێنەکە (لە نێوان بڕبڕەکانەوە دەردەهێنرێت بۆ چاندن پێی دەووترێت شلەی پەتکە دەمار (CSF).

سەرچاوەکان

1– د . زاهیر سوران ، نەخۆشییە درمەکان ، سۆ بەکتریاییەکان ، بەشی پێنجەم ، چاپی یەکەم ، سلێمانی–کوردستان ، 2004 .

References
1.Lenneette E. et al., Viral central nervous system diseases, J. Amer. Med. Ass. 1962; 179.
2.Lepow, M. et al. A clinical, epidemiological and laboratory investigation of aseptic meningitis during the four yesr period (1955-1958), New Eng. J. Med. 1962; 266, 1188.
3.Allan R. et al. Acute Meningitis, In: Principles and practices on infectious diseases, 1995; 64: 831-864.
4.Barbara M. et al. Chronov Meningitis, In: Principles and practices on infectious diseases, 1995; 65: 865-874.
5.Spudis, V, Cramblett, G., ECHO-4 Meningoencehpalitis, Arch. Neurol. (chic), 1965; 12, 404.
6.Artenstein, M. Prophilaxis for meningococcal disease. J Am Med Ass. 1975; 231, 1035.
7.Poolman, J et al., meningococcal serotypes and scrotype B disease in N-W Europe, Lancet, 1986; 11, 555.
8.Marin GH. Voiculescu, meningococcal Meningitis and other. In Infectiouis Diseases, 1990; 64: 254-66.
9.Michael A. Apicella. Neisseria Meningitis dis. Infec dis, 1995; 189: 1896-909.
10.Durand ML et al. Acute Bacterial Meningitis in adults. N Eng Med. 1993; 328: 21-8.
11.Feldman AA. Meningococcal infectious. Avd Intern Med. 1972; 18: 117-40.
12.Peltola H. meningococcal disease still with us. Rev. Infect. Dis. 1983; 5: 71-91.
13.Anderson BM. Mortality in meningococcal infectious. Scand J Inf Dis. 1978; 10: 277-.
14.Schwartz B et al. Global epidemiology of meningococcal disease. Cli Rev Microb. 1989; 2: s118-24.
15.Sport Ms, et al. Peniciline insensitive Neisseria meningitis. Lancet 1988; 1: 1167.
16.A-Paunescu-Podeanu., principles for medical practices, Vol 111., Med. Eds. 1984.
17.A-Paunescu-Podeanu., principles for medical practices, Vol 11., Med. Eds. 1983.
18.Witte JJ. Congenital cataract following German measles in the mother. Trans Ophthalmol Soc Aug. 1941; 3: 35.
19.Horstman DM. Rubeolla: The challenge of its control. J Infect Dis 1971; 123: 640.
20.MMWR. CDC and prevention. Increase in rubeolla and congenital rubeolla-USA. 1991; 40: 93-9.
21.Cherry JD. Newer viral exanthems. Prog Med virol. 1973; 16: 269.
22.Lepow, M et al. A clinical, epidemiological and laboratory investigation of aseptic Meningitis during the four year period (1955-1958), New Eng. J. Med. 1962; 266, 1188.
23.Allan R. Tunkel and W. Michael scheld, Acute Meningitis, In: Principles and practices of infectious diseases, 1995; 64: 831-864.
24.Taindel, Gl. Et al. Meningitis in Infancy., Med Life., 1985; 32, 13.
25.McCrachen, G., Management of Bacterial Meningitis. Current Status and Future Prospects, Amer. J. Med, 1984; (may 15), 215.
26.Haworth C, J. The diagnosis of Acute Meningitis in Infancy. Lancet, 1953; 1, 911.

27.Barbara M. Grispshover and Jerrold J. Ellner., Chronov Meningitis, In: Principles and practices of infectious diseases, 1995; 65: 865-874.
28.Ram Yougev and Moshe Arditi, Central nervous system infections, In: The biologic and clinical basis of Infectious Diseases. Fifth edition. USA. 1997.
29.A-Paunescu-Podeanu, Principles for Medical Practics., Vol 111., Med. Ed. 1984.
30.Veys, TH et al. Bacterial Meningitis. Infectious caused by multiple organisms, Proc. Mayo. Clin. 1966; 41, 179.